

УДК 336.71

Рекова Н. Ю., Косова Е. В.

СТРУКТУРА ВЛАСНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ: ВПЛИВ НА ДИВІДЕНДНУ ПОЛІТИКУ

Модель корпоративного управління, яка функціонує в Україні, зумовлює незначну роль класичних доходів у вигляді дивідендів та курсових різниць для провідних груп мажоритарних акціонерів порівняно з доходами від контролю. У таких умовах банківські установи, які функціонують у рамках жорстких інституційних обмежень, втрачають стимули для інвестицій у пайові цінні папери, надаючи перевагу нарощуванню кредитних операцій або інвестиціям у інші цінні папери [1]. Такі диспропорції негативно впливають як на діяльність банківських інститутів, так і на параметри вітчизняного ринку корпоративних цінних паперів. З іншого боку, можливості інвестування в пайові цінні папери банківських установ визначаються структурою їх власності. Важливість та актуальність питання активізації інвестиційної діяльності на вітчизняному фондовому ринку визначає потребу в пошуку і застосуванні особливих підходів до його розв'язання, а також розробки заходів із підвищення привабливості пайових цінних паперів банківських установ.

Питання розробки і реалізації дивідендної політики корпорацій реального і фінансового секторів економіки знаходяться у центрі уваги багатьох вчених, зокрема на основі традиційної і біхевіристичної фінансової теорії [2]. Козлова О. [3], Невмержицький Я. [4] акцентують увагу на важливості дивідендної політики як важливої, невід'ємної частини корпоративного управління. Вона є похідною від стадій життєвого циклу корпорації та особливостей її фінансово-економічного розвитку [5]. Дивідендна політика визначає пропорції розподілу доданої вартості між споживанням і реінвестуванням і має задовольняти інтереси не лише власників, але і усіх учасників корпоративного управління. Боярко І., Пігуль Н., Дехтяр Н. розглянуто особливості оподаткування дивідендів акціонерних товариств, а також здійснено аналіз основних показників дивідендної політики українських акціонерних товариств [6].

Погоджуємося з Розинкою О., що недосконала дивідендна політика є однією з серйозніших вад корпоративного управління банківських установ в Україні, оскільки стримує інвестування в банківський сектор значних фінансових ресурсів ринкових суб'єктів [7]. Кужій Л. акцентує увагу на тому, що виважена дивідендна політика українських банків із врахуванням якомога більшого числа чинників впливу допоможе повернути довіру до банків, тим самим сприяючи відновленню інвестицій та виходу з фінансової кризи [8]. Це особливо важливо з позицій є концепції фідуціарних обов'язків, що покладена в основу корпоративного управління в банках.

Високо оцінюючи науковий доробок авторів, праці яких присвячені вирішенню актуальних питань розробки і реалізації дивідендної політики, зокрема банків, слід відзначити їх відірваність від структури власності. Адже саме склад, кількість, тип концентрації, резидентність акціонерів тощо визначають їх вихідні мотиви у визначенні цілей дивідендної політики і розподіленні прибутку.

Метою статті є визначення характерних ознак структури власності українських банків та їх дивідендної політики, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між цими ознаками і розробка на цій основі рекомендацій із удосконалення корпоративного управління в банківській системі України.

Емісія звичайних і привілейованих акцій, адекватна політика виплати дивідендів є важливими напрямками стратегії управління капіталом банку.

Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України [9] вимагають наявності внутрішніх документів банку, зокрема, положення про загальні збори акціонерів, правління, спостережну раду та її комітети, корпоративного секретаря, про акції та дивідендну політику, про виявлення та управління конфліктами інтересів, про операції з пов'язаними особами або їх стислий зміст. Обмеження дивідендної політики банків можуть носити характер санкцій із боку Національного банку України. З метою обмеження ризику ліквідності банку під час надання стабілізаційного кредиту банкам забороняється [10]: виплата дивідендів акціонерам, крім виплати дивідендів за привілейованими акціями, розподіл капіталу в будь-якій іншій формі, крім спрямування прибутку на збільшення статутного капіталу банку, формування резервного фонду, покриття збитків минулих років.

На основі інформації, наведеної на офіційному сайті НБУ станом на 01.01.2015 р. [11], проведено оцінку структури власності українських банків I-ої і II-ої груп. Акціонерами найбільшого банку України – Приватбанку – є дві фізичні особи (рівні частки по 36,9781 %), а також Тріантал Інвестментс ЛТД (16,2333 %). Держава Україна в особі Кабінету Міністрів України має 100 % у статутному капіталі Ощадбанку, Укрексімбанку, відповідно 92,99981 % і 99,9937 % – у статутному капіталі Укргазбанку і Родовідбанку. Австрійський капітал представлений у Укрсоцбанку через УніКредит С.п.А. (26,479 %), УніКредит Банк Австрія АГ (37,353 %), ПрАТ «Ферротрейд Інтернешнл» (35,581 %). Австрійський однойменний банк володіє Райффайзенбанком Аваль (96,44 % статутного капіталу), Бельгійська група БНП Паріба, С.А – Укрсиббанком (84,9996 %), решта акцій (15 %) належить Європейському банку реконструкції та розвитку (ЄБРР). Також ЄБРР і Кредитна Установа для Відбудови (Німеччина) мають по 15 % у статутному капіталі Мегабанку, основна частка (60,15 %) прямо і опосередковано належить двом фізичним особам – подружжю із м. Харків.

Угорська група ВАТ ОТП Банк заснувала в Україні однойменний банк (100 % ОТП Банку), французька група АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ» має 99,99 % українського Креді Агріколь Банку. ІНГ Банк Н. В. (Нідерланди) контролює 100 % ІНГ Банк Україна, італійська Інтеза Санпаоло С.п.А. – 100 % Правекс-Банку, грецький Євробанк Ергасіас С. А. – 99,9652 % Універсал Банку. Польський акціонерний банк «Загальна ощадна каса» є засновником Кредобанку (99,5655 % статутного капіталу). Через Кіпрські компанії український капітал заведений у Банк Кредит Дніпро (100 % акцій належить «Бренкрофт Ентерпрайзес Лімітед»), Фідобанк (ТОВ «Консалтингова фірма «Фінанс Аналіт Сервіс» має 79,9697 % акцій, Ігнес Маркетинг Лімітед – 20 %).

Американські компанії є засновниками ПАТ «Сітібанк» (Сітібанк Оверсіз Інвестмент Корпорейшн – 67 %, Сітікорп Лізинг Інтернешнл ЛЛС – 33 %). Російський капітал у банківській системі України представлений Державною корпорацією «Банк розвитку та зовнішньоекономічної діяльності» (98,60 % акцій Промінвестбанку), Банком ВТБ (99,9737 % акцій українського ВТБ Банку), відкритим акціонерним товариством «Сбербанк Росії» (100 % українського банку «Сбербанк Росії»), Ей-Бі Ейч Юкрейн Лімітед (100 % Альфа-банку), ПТ Платіnum Паблік Лімітед (через Кіпр – 100 % Платіnumбанку).

Одна й та сама фізична особа має 100% акцій Кредитпромбанку і 70,61% акцій Дельта-банку, решта (29,39%) належить Cargill Financial Services. Одна фізична особа через ТОВ «СКМ ФІНАНС» контролює 100% Першого Українського Міжнародного Банку. Одна фізична особа через ПрАТ «F&C Realty», ТОВ «Асканія», ТОВ «Індастріал констракшн» володіє повним пакетом акцій Банку «Фінанси і кредит», інша фізична особа – через ТОВ «Інвест-Сервіс» є 100-відсотковим власником Банку «Фінансова ініціатива».

У статутному капіталі Банку «Хрещатик» фізична особа – громадянин України через ТОВ «КФ «Укрфінком» має 37,4427 %, Департамент фінансів виконавчого органу Київської міської ради – 24,9397 %, фізична особа – громадянин Австрії через ТОВ «Маркет Інвест Груп» – 21,0320 %. В Укрінбанку одна фізична особа має істотну участь у розмірі 24,9276 %. Фізичні особи – члени однієї родини сумарно володіють 27,01 % акцій Банку Південний.

У Діамантбанку частка ТОВ «Техно-Інвест» становить 24,8 %, опосередкована участь однієї фізичної особи через ТОВ «ПФК «Енергоінвест» (21,92 %), через ТОВ «Інтер-Вент» (24,8 %), пряма участь іншої фізичної особи – 23,81 %.

Акціонери реалізують право на отримання доходів від володіння акціями Банку шляхом отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів. Виплата дивідендів здійснюється з чистого прибутку звітного року на підставі рішення Загальних зборів акціонерів у строк, що не перевищує шість місяців з дня прийняття загальними зборами рішення про виплату дивідендів та з періодичністю, що встановлюється із врахуванням вимог чинного законодавства. Право на отримання дивідендів мають власники простих і привілейованих акцій (у разі розміщення Банком привілейованих акцій). Власники акцій однієї категорії мають однакові права на отримання дивідендів. На кожен просту акцію і привілейовану акцію Банку нараховується однаковий розмір дивідендів. Акціонери – власники простих акцій Банку мають право на отримання дивідендів пропорційно частці кожного з акціонерів.

Рішення про виплату дивідендів та їх розмір за простими акціями приймається Загальними зборами акціонерами Банку. Розмір дивідендів за привілейованими акціями (у разі розміщення Банком привілейованих акцій) всіх класів визначається у Статуті Банку. Банк має право здійснювати виплату дивідендів один раз на рік за підсумками календарного року за рахунок прибутку звітного року, що залишається в розпорядженні Банку. Банк виплачує дивіденди виключно грошовими коштами: юридичним особам виключно в безготівковій формі шляхом перерахування на поточні рахунки акціонерів; фізичним особам готівкою, банківським переказом, поштовим переказом.

Для кожної виплати дивідендів Спостережна рада встановлює дату складення переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, порядок та строк їх виплати. Дата складення переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів не може передувати даті прийняття рішення Загальними зборами про виплату дивідендів. Перелік осіб, які мають право на отримання дивідендів, складається в порядку, встановленому законодавством про депозитарну систему України. Банк повідомляє осіб, які мають право на отримання дивідендів, про дату, розмір, порядок та строк їх виплати. Протягом 10 днів з дня прийняття рішення про виплату дивідендів Банк повідомляє про дату, розмір, порядок та строк виплати дивідендів за простими акціями фондової біржи (біржі), у біржовому реєстрі якої (яких) перебувають його акції.

Інформаційною основою для оцінки дивідендної політики українських банків за 2012-2013 рр. слугував портал <http://smida.gov.ua/>. У складі регулярної інформації емітентів наводиться, поміж іншої, інформація про дивіденди.

Сплата до державного бюджету частини прибутку, отриманого державними банками відбувається відповідно до вимог статті 11 Закону України від 21 вересня 2006 р. № 185-V «Про управління об'єктами державної власності». За підсумками 2011 р. і 2012 р. Ощадбанк України перерахував державі дивідендів у сумі відповідно 151 253,0 тис. грн. і 198 793,2 тис. грн. Дивідендний вихід складає відповідно 22,83 % і 28,0 %. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29.01.2014 р. № 33 «Про затвердження базового нормативу відрахування частки прибутку, що спрямовується на виплату дивідендів за результатами фінансово-господарської діяльності у 2013 р. господарських товариств, у статутному капіталі яких є корпоративні права держави» (зі змінами), державні банки зобов'язані були направити 50 відсотків прибутку за 2013 р. до Державного бюджету України у строк до 01.07.2014 р. Однак, інформація про нарахування дивідендів по державним банкам по звітності не пройшла. За результатами діяльності у 2012 та 2013 роках рішення про виплату дивідендів загальними зборами акціонерів Укресімбанку, АБ «Укргазбанк», Родовід Банк не приймалися.

Найбільші суми дивідендів по простим акціям нарахував і виплатив у 2012 р. ІНГ Банк Україна – 526 000 тис. грн. (0,0072 грн./акцію), другим за рівнем є ПАТ «Сітібанк» – у 2012 р. 453 525,8 тис. грн., або 45 352,58 грн./акцію, у 2013 р. – 459 150,3 тис. грн., або 45 915,03 грн./акцію. Дивідендний вихід дуже великий – відповідно 97,38 % у 2012 р.

і 85,88 % у 2013 р. Третій результат за розміром дивідендів за простими акціями показав Банк Камбіо – у 2013 р. він нарахував і виплатив 894,4 тис. грн. (0,008 грн./акцію), або 40,18 % чистого прибутку, у 2013 р. – 625,6 тис. грн. (0,005 грн./акцію), або 94,79 % чистого прибутку. Вагомими є нарахування ПАТ «Креді Агріколь Банк» 254 368,8 тис. грн. у 2012 р., 342 419,5 тис. грн. у 2013 р. Вартість нарахованих дивідендів за простими акціями склала відповідно 0,208 і 0,28 грн./акцію. У 2012 р. було виплачено 254 360,3 тис. грн. Дивідендний вихід у 2012 р. склав майже 95 %, у 2013 р. – 84 %.

Значними на загальному фоні є сума нарахованих (15 608,3 тис. грн., або 21,19 грн./акцію) і сплачених (15 486,9 тис. грн.) дивідендів за простими акціями ПАТ «АБ «Експрес-Банк» у 2012 р. Сума нарахованих дивідендів за підсумками 2012 р. і 2013 р. співпадала і становила 394,0 тис. грн., або 20,16 грн./акцію. На виплату дивідендів за простими акціями у 2012 р. було направлено 34,43 % чистого прибутку. Сума нарахованих дивідендів по привілейованим акціям ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2012 р. і 2013 р. склала відповідно 699,9 тис. грн. і 700 тис. грн., виходячи з 14 % річних, або 0,014 грн. на акцію. Нарахування за простими акціями не відбувалося, у 2013 р. продовжувалася виплата дивідендів за привілейованими акціями за 2004–2008 рр., 2010–2011 рр. та простими акціями за 2006–2007 роки.

У ПАТ «Правекс Банк» дивіденди за привілейованими акціями у 2012 р. та 2013 р. у сумі 156,6 тис. грн. за рішенням акціонера направлені на збільшення резервного фонду. ПАТ Укрсоцбанк за підсумками 2012 р. направив на виплату дивідендів за привілейованими акціями 25,1 тис. грн., виходячи з 5 відсотків від номінальної вартості кожної привілейованої акції, що відповідає 0,005 грн. ПАТ «Полтава-банк» за підсумками 2012 р. і 2013 р. виплатив по 5,0 тис. грн. дивідендів по привілейованим акціям, виходячи з 20%, або 0,02 грн. на акцію. Незначними є обсяги виплат дивідендів по привілейованим акціям у таких банках: ПАТ Інтербанк (3,6 тис. грн. у 2012 р.), ПАТ «Золоті Ворота» (по 2,6 тис. грн. у 2012 р. і 2013 р.), ПАТ «Автокразбанк» (по 125 грн. у 2012 р. і 2013 р.), ПАТ «Укркомунбанк» (по 150 грн. у 2012 р. і 2013 р.), ПАТ УкрБізнесБанк (по 101,5 грн. у 2012 р. і 2013 р.).

ВИСНОВКИ

1. Проведене дослідження дозволяє визначити специфіку власності українських банків: значна концентрація в руках великих мажоритарних акціонерів; превалювання іноземного капіталу, представленого відомими міжнародними компаніями і банками; суттєва пряма і опосередкована участь акціонерів-фізичних осіб – резидентів України. По суті, власність українських банків можна ідентифікувати як «псевдоакціонерну», оскільки більшість із них мають від одного до трьох акціонерів. Де-юре власники дотримуються обов'язкової вимоги щодо функціонування банків як публічних акціонерних товариств, але суб'єктивний склад акціонерів де-факто суперечить філософії такої організаційно-правової форми.

2. На макрорівні можна казати про відсутність дивідендної політики українських банків як напряму корпоративної роботи, оскільки дивіденди нараховують і сплачують не більше 10 % їх загальної кількості, близько половини з них обмежуються виплатою незначних обсягів дивідендів за привілейованими акціями, державні банки мають низьку корпоративну культуру. Найбільш прогресивними у частині нарахування і сплати дивідендів за простими акціями є дочірні українські банки провідних світових фінансових груп.

3. Низький рівень розвитку дивідендної культури визначається як об'єктивними юридичними факторами (відсутність зобов'язання щорічно нараховувати дивіденди за простими акціями), так і суб'єктивними факторами (структурою власності українських банків, переважно одноосібним прийняттям рішень щодо розподілу прибутку і управління капіталом). Альтернативою дивідендним виплатам у вітчизняних реаліях є капіталізація прибутку як найсприятливіша та порівняно дешева форма фінансування банку за рахунок внутрішніх джерел.

4. Євроінтеграція і підвищення регуляторних вимог до мінімального розміру статутного капіталу буде супроводжуватися збільшенням кола акціонерів українських банків, розширенням обсягу торгів акціями банківських установ на фондових торговельних майданчиках, формуванням ринкових котирувань вартості акцій тощо. У цих умовах слід очікувати розвитку корпоративної культури вітчизняних банків, у т. ч. в частині дивідендних виплат, оскільки останні забезпечують впевненість та довіру інвесторів і підвищують інвестиційну привабливість банку.

Перспективами подальших досліджень є обґрунтування дивідендних стратегій, найбільш адекватних сучасному стану банківської системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Прасолов І. Ефективність дивідендної політики акціонерних товариств у контексті посилення інвестиційної спрямованості банківського сектору України / І. Прасолов // Вісник НБУ. – 2012. – С. 4–7.
2. Федотова К. О. Теоретичні аспекти формування дивідендної політики акціонерного товариства / К. О. Федотова // Коммунальное хозяйство городов. – 2008. – Вып. 80. – С. 322–330.
3. Козлова О. В. Оцінка дивідендного потенціалу акціонерного товариства: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / О. В. Козлова; Криворізь. техн. ун-т. – Кривий Ріг, 2006. – 20 с.
4. Невмержицький Я. І. Проблемні питання оцінки ефективності дивідендної політики вітчизняних підприємств / Я. І. Невмержицький // Вісник ДДФА : Економічні науки. – 2006. – № 1 (15). – С. 122–129.
5. Пігуль Н. Г. Дивідендна політика як складова сучасної моделі корпоративного розвитку: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Н. Г. Пігуль; Українська академія банківської справи. – Суми, 2002. – 19 с.
6. Боярко І. Особливості оподаткування дивідендів акціонерних товариств [Текст] / І. Боярко, Н. Пігуль, Н. Дехтяр // Економічний аналіз : збірник наукових праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка», 2013. – Вып. 12. Ч. 3. – С. 57–61.
7. Розинка О. Особливості функціонування фіктивного капіталу на сучасному етапі розвитку корпоративного сектору України [Текст] / О. Розинка // Банківська справа. – 2006. – № 3 (69). – С. 71–79.
8. Кузьмії Л. М. Фактори впливу на дивідендну політику банків України / Л. М. Кузьмії // Наукові записки. Серія «Економіка». Випуск 12. – 2009. – С. 241–247.
9. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України: Постанова Національного банку України від 28.03.2007 № 98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0098500-07>.
10. Положення про надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України: затверджено Постановою Правління Національного банку України від 13.07.2010 р. № 327 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0540-10?nreg=z0540-10&find=1&text=%E4%E8%E2%B3%E4%E5%ED%E4#w11>.
11. Інформація про власників істотної участі у банках України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=6738234&cat_id=51342.